

Eines per al canvi educatiu

Un programa de formació i acompanyament als centres de Barcelona per a la innovació educativa (cursos 2016-17 i 2017-18). Amb la col·laboració de l'ICE-UAB, la facultat de ciències de l'educació UAB.

1. Justificació: elements de context i antecedents.

L'allau mediàtic al voltant de la innovació educativa està essent tant omnipresent aquest inici de curs que gairebé cal començar justificant el programa Eines pel canvi, dient que no ho fem per estar "a la moda" i que de fet és la conseqüència d'un treball que ja havíem iniciat dos cursos enrere quan equips directius feien arribar el seu neguit a l'Àrea d'innovació del Consorci amb la constant de que "hi ha massa evidències que el que fem no funciona, i que fent més del mateix anirem enrere". Calia recuperar el sentit de la tasca educativa. Massa sovint els alumnes, sobretot a partir de la secundària és desvinculen del propi procés d'aprenentatge que viuen com a quelcom aliè i imposat. Massa sovint constatem que acaben la primària amb moltes llacunes en el camp de les competències bàsiques, o que els malestars i els problemes de convivència irrompen a les aules fent impossible el fet educatiu.

Però no només els mestres han donat el pas endavant cap a la innovació; les famílies, en el procés de pre-inscripció 2016-17 han deixat clara la seva aposta a favor d'unes escoles amb projecte propi, amb interès per a situar a l'infant en el centre de l'aprenentatge i donar-li les eines per a moure's en el món d'avui.

El Departament d'Ensenyament, en la presentació de les línies prioritàries per al curs 2016-17 també ha fet un especial esment a l'apartat de la innovació educativa assenyalant tres eixos bàsics en els quals emmarquem normativament el programa "Eines pel canvi". Són els següents: a) metodologies i recursos per a la millora de l'ensenyament i l'aprenentatge; b) l'organització i la gestió educativa, i c) la cooperació amb la comunitat educativa i l'entorn. Més concretament, el nou programa de **Millora de l'educació secundària MÉS** que presenta la Direcció general d'educació secundària obligatòria i batxillerat, a Barcelona tindrà el seu paral·lel, tal com es detalla a continuació, amb el programa Eines pel canvi.

I finalment hi ha una tendència d'opinió, amplificada gràcies al projecte Escola Nova 21, que ha remogut el terra aconseguint que cap escola quedés indiferent als aires de canvi que recorren l'escola avui.

L'impacte de la iniciativa **Escola Nova 21**¹ ha estat prou elevat per a que valgui la pena aturar-se a valorar el paper que hi hem de fer les administracions, i més concretament el Consorci

¹ Iniciativa conjunta de la Fundació Jaume Bofill, el centre UNESCO de Catalunya, UOC i l'obra social de la Caixa.

d'educació, al respecte. Jaume Carbonell en el seu article *Les tres primaveres pedagògiques*, publicat al Diari de l'educació el 5/09/16, fa un recorregut històric de la renovació pedagògica a Catalunya que ens ajuda a posar-nos en context. Destaca que durant la 2a República, una política educativa ferma que aposta per la innovació fa que "el poble va confiar en l'educació i els mestres amb les seves institucions educatives". Amb el Franquisme el retrocés i la involució es fa insostenible de manera que ja als anys seixanta la iniciativa de la societat civil liderada per l'Associació de mestres Rosa Sensat, fa néixer escoles actives i trobades de mestres amb la culminació de l'escola d'estiu del 75 on es llegeix la proclamació *Per una nova escola pública catalana. Amb la democràcia, per raons diverses, es va perdent aquell impuls compartit. Ni el sotrac pedagògic d'una reforma educativa com va ser la LOGSE (1990), coneguda i aplaudida més per l'ampliació de l'escolaritat obligatòria als 16 anys que per tot el que ja postulava de treball competencial de base constructivista, aconsegueix revifar la voluntat d'innovació. Arribem a la segona dècada del segle XXI, amb una situació en que les iniciatives d'innovació més punteres no responen a aquell impuls sistèmic de renovació generalitzada sinó a una exploració particular, micro, que alguns equips docents amb inquietuds emprenen de mutu propi. Però, tal com fa notar Jaume Carbonell, en aquesta nova primavera que encapçala l'Escola Nova21 des de la societat civil, les escoles de la renovació pedagògica dels 80 no s'hi ha sentit cridades, ni les facultats que es dediquen a la formació inicial de mestres, i en certa manera les administracions hi fan un paper secundari.*

Des del Consorci d'educació tenim el convenciment que aquesta primavera ha de tornar a ser sistèmica i per tant estructural. Ha d'abraçar totes les iniciatives de la societat civil, les més notòries com la de l'Escola Nova 21, les més agosarades com les escoles lliures o les escoles no directives, o les més democràtiques amb molta vigència i recorregut com les Comunitats d'aprenentatge, ha d'incorporar els Moviments de renovació pedagògica i els ICE de les diverses facultats per a repensar la formació dels docents i sobretot ha de posar les condicions objectives per a que a més de renovar continguts, el continent (és a dir els edificis i equipaments escolars) i els agents (és a dir els mestres) que han de dur a terme el canvi, s'ajustin al nou paradigma².

Una innovació d'aquest calat, en un marc en que les institucions democràtiques i l'administració pública s'estan repensant per a situar-se més a prop del ciutadà, s'ha de fer des de la responsabilitat de la gestió de l'educació com a bé comú, garantint la igualtat d'oportunitats, la qualitat i la sostenibilitat de les iniciatives. I això no es pot fer des de la vora, per a prop que sigui, s'ha de fer des del cor del sistema, generant marcs de governança compartits per a fer en comú el canvi de paradigma que la societat demana.

² En aquesta línia l'escenari de col·laboració que s'estableix entre el Consorci d'educació de Barcelona i Escola nova21, és en l'àmbit de les idees, es a dir en la generació d'un marc de referència comú al voltant del concepte de pedagogia avançada, i un treball on les xarxes s'interrelacionin i s'alimentin les unes de les altres. Així una escola participant d'Escola Nova 21, pot ser també membre de la xarxa d'Eines pel canvi.

Tornem a Carbonell. L'article acaba dient que les administracions fem actuacions i programes per a la innovació però no polítiques educatives. Aquest és justament el repte que tenim: explicitar les polítiques que s'estan fent en àmbits tant claus com la formació bàsica i continuada del professorat, l'accés dels equips, la gestió organitzativa dels centres, la creació de xarxes d'intercanvi entre mestres i escoles, les relacions de cooperació i les aliances amb la comunitat i l'entorn. L'objectiu hauria de ser aquell de la 2a República en que "el poble va confiar en l'educació i els mestres amb les seves institucions educatives".

2. Principis orientadors

Els principis pedagògics que fonamenten el programa Eines pel canvi són els que es recullen en el document *"Repensar allò que s'ensenya, com s'ensenya i com s'avalua l'aprenentatge. Projecte Repensar l'educació, OCDE 2015"*. Sintèticament situa set principis bàsics de l'aprenentatge a partir dels quals caldrà ajustar el model d'aula, la funció i el paper del mestre, la disposició dels espais, els horaris, les assignatures, els equips, els esbarjos, etc. Són els següents:

1. L'alumnat és el centre de l'aprenentatge
2. L'aprenentatge és de naturalesa social
3. Les emocions són part integral de l'aprenentatge
4. L'aprenentatge ha de tenir en compte les diferències individuals
5. L'esforç de tot l'alumnat és clau per a l'aprenentatge
6. L'avaluació continuada afavoreix l'aprenentatge
7. Aprendre és construir connexions horitzontals entre àrees de coneixement i també amb la comunitat i el món en general.

En el capítol dels principis també hi apareixen els que es deriven d'un model de gestió propi que aposta per una innovació que:

- Està al servei de l'equitat: creant xarxes d'intercanvi que permetin als centres avançar i créixer junts amb els centres del territori.
- Està atenta a aconseguir l'èxit educatiu per a tothom de manera inclusiva.
- És lenta, tranquil·la i liderada pels propis equips docents, que regulen el procés de canvi combinant criteris de voluntat i possibilitat.
- Parteix del capital educatiu existent: genera valor afegit, millora, optimitza moltes de les coses que ja fèiem.
- És rigorosa i exigent. S'avalua, es reajusta i es comunica amb rigor. No és una operació de màrqueting.

3. El programa Eines pel canvi: la mentoria i la xarxa

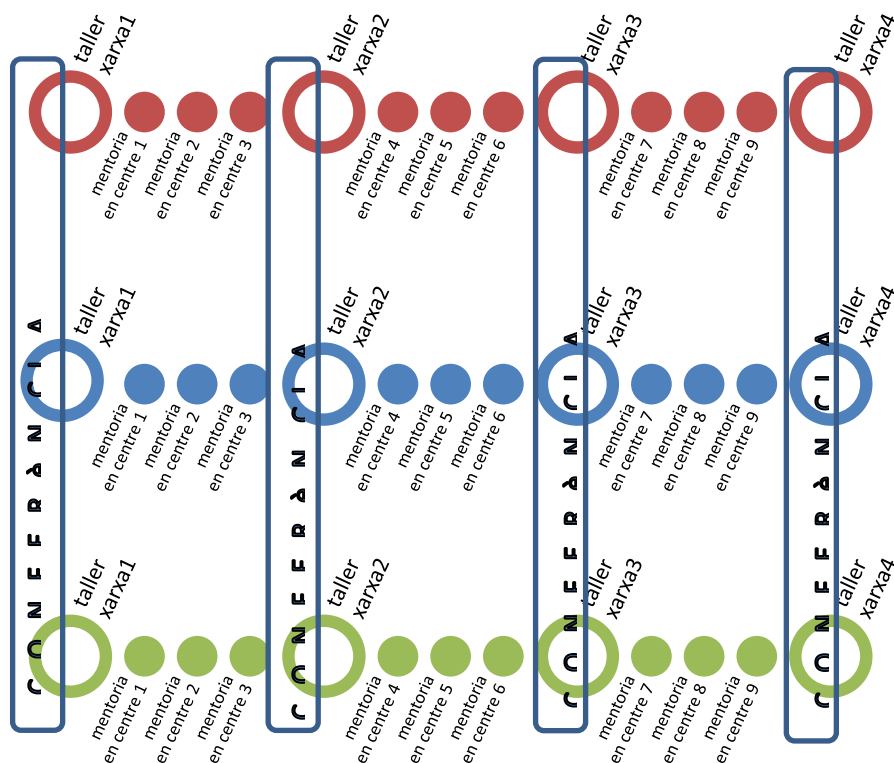
El curs 2016-17 podran participar en el programa 30 centres educatius (escoles i instituts) que rebran el suport d'un professional del propi Consorci que actuarà com a mentor acompanyant en canvi des de dins, i participaran d'una Xarxa territorial.

Cada centre s'inscriu en el programa per a dos cursos escolars i un tercer any de treball autònom en la xarxa. El Consorci es compromet a sumar cada curs 30 nous centres de manera que pel curs 2019-2020 hi hagin passat un total de 90 centres.

L'edició actual d'Eines pel canvi es focalitza als ensenyaments obligatoris. Més endavant es presentarà una oferta d'acompanyament i visibilització de la innovació per a la post-obligatòria.

3.1. Programa

- 4 conferències plenàries amb ponents que siguin referents internacionals obertes a tots els docents de Barcelona (auditori de 300 places en horari de 18 a 20h) de manera que la construcció d'un discurs sobre la innovació arribi més enllà dels centres participants. (4 x 2h= 8h)
- 4 tallers d'intercanvi temàtic (el matí següent de la conferència) on es compartirà el procés amb la resta de centres de la seva xarxa (4 x4h de matí=16h) i es comptarà amb la presència del/la ponent.
- 1 sessió de mentoria quinzenal (18x1h=18h) El mentor hi dedicarà el matí sencer per a entrevistar-se a tres nivells: equip directiu, equip impulsor, docents individuals, modelatge a l'aula.
- Treball autònom (12h)
- Total hores certificables: 54h

3.2. La mentoria

La figura del mentor està entremig del formador, perquè en algun moment aporta coneixements o elements pràctics a l'equip, l'assessor, perquè parteix del diagnòstic i del full de ruta que es marca el propi equip, i del coach, que acompanya des d'una dimensió relacional i personal el procés. És "l'amic crític" que des de la confiança i el respecte del saber compartit, orienta, marca les desviacions i les errades i detecta els avenços. El mentor té un objectiu prioritari: acompanyar un equip educatiu per a que esdevingui una comunitat de pràctica reflexiva capaç de reflexionar en base a dades extretes de la practica quotidiana i, a la llum de referències teòriques que ajudin a avançar, produir coneixement (que ha de ser digerible en forma d'articles breus, post en un bloc, presentacions, etc.)

Durant els mesos de juliol i setembre s'ha dut a terme un curs de capacitació d'un equip de 20 mentors i mentores reclutats entre tècnics de diversos serveis i àrees de la Direcció d'acció educativa de manera que es fomenta la transversalitat entre departaments i es va generant discurs propi al voltant de la innovació educativa. El perfil respon als següents requisits.

- Han estat en equips directius o ocupat càrrecs.
- Han fet acompanyament pedagògic a centres i/o formació de docents.
- Tenen una formació/experiència professional en un àmbit que els fa experts (TAC, llengües, treball per projectes, educació emocional, atenció a la diversitat, orientació, tutoria, recerca, artístic...)
- Tenen capacitat de modelatge a l'aula (treball compartit amb els mestres)
- Poden dedicar-hi una mitjana de 5 hores/setmana.

L'equip de l'ICE i de la facultat de ciències de l'educació de la UAB, format per Jordi Pàmies, Màrius Martínez, Maria Balsach, M. Rosa Gil Juan Marta Simó i David Vilalta, ha estat present en la conceptualització del programa, la formació dels mentors i també ofereix una sessió mensual de treball amb l'equip de mentors per tal de reajustar les intervencions en centre.

3.3. El compromís del centre educatiu

Agafem la idea del tàndem per a expressar que el mentor puja al darrere de la bicicleta per ajudar a pedalar, però qui la condueix i fixa la ruta és l'equip directiu del centre.

El centre haurà d'assegurar la participació d'un nucli impulsor d'un 20% del claustre que haurà d'assistir tant a les conferències i tallers de xarxa com a les sessions de mentoria, i haurà de produir els rapports del progrés.

En cas de centres que estan immersos en un procés de reflexió intern amb formació en centre, amb assessors externs, o formen part d'alguna xarxa com podria ser Escola Nova 21, es dona l'opció d'inscriure's només als tallers i conferències de la xarxa per tal de compartir amb els centres de la zona les pràctiques de referència.

En el procés de selecció de centres, d'assignació de mentors i de modalitats de participació (mentoria completa o només xarxa), la inspecció educativa hi tindrà un paper rellevant com a membre de la comissió de selecció.

Fases del programa:

- Fase prèvia: d'on partim? Quins projectes ja duu a terme aquest centre? Conèixer el que es fa i cap on es vol anar, d'acord amb l'equip directiu, els serveis educatius i la inspecció.
- Fase 1: es signarà un full de ruta (semblant als acords de corresponsabilitat) per a dos anys consensuat amb la inspecció educativa, l'equip dels serveis educatius i el coordinador territorial.
- Fase 2: s'inicia el cicle>>projecte>>proves>>evidències>>referents>>anàlisi>>>>>>>>
- Fase 3: apliquem i compartim en xarxa. Avaluem i reajustem

3.4. Criteris d'adjudicació

En l'edició d'enguany, atès que es una fase experimental, el programa s'ha donat a conèixer a un conjunt de 60 escoles i instituts que s'hi ha interessat bé perquè coneixien d'altres iniciatives de l'Àrea d'Innovació, formació i programes, bé perquè la inspecció, el CRP dins del PFZ o el coordinador territorial els ha suggerit per necessitats de millora, d'escolarització de la zona o per la idoneïtat del moment pel que passa l'equip docent.

Els criteris per a prioritzar i seleccionar els 30 participants són:

- Idoneïtat del projecte que presenta
- Situació de CRISI/OPORTUNITAT del centre
- Necessitats d'escolarització. Zona

- Gaudeix d'altres recursos de suport (assessorament, formació, Escola nova 21, Escoles enriquides en els barris del pla de barris). En aquest cas s'ofereix l'opció de xarxa sense mentoria.